

Inovativně a zajímavě o nápisech ve veřejném prostoru

Jitka Bieleń, IFS UJ v Krakově

jitka.bielen@uj.edu.pl

CHARCIAREK, Andrzej. *Polské a české veřejné nápisy. Stylistika a pragmatika*. Katovice: Wydawatelství Slezské univerzity, 2023.

V roce 2023 vyšla výše citovaná publikace nazvaná v originále *Polskie i czeskie napisy publiczne. Stylistyka i pragmatyka* polského slavisty a jazykovědce, profesora Andrzeje Charciarka. Kniha, čítající 257 stran, je po vydaném polsko-ruském a rusko-polském slovníku z roku 2004 a dvou monografiích o polských, českých a ruských metatextových vyjádřeních (2010) autorovou třetí monografií.

Hlavním přínosem uvedené publikace je novost tématu, inovativní přístup k němu a v neposlední řadě i rozsah výzkumného materiálu. Nápis ve veřejném prostoru jsou doposud nezpracovaná lingvistickou oblastí, zatím je nezachycuje český ani polský jazykový korpus a nejsou ani součástí překladových slovníků, proto v dané oblasti lingvistiky chyběl jak komparativní teoretický pohled na dané téma, tak hlubší zpracování polsko-české ekvivalence. Jediným dřívějším zdrojem polsko-české ekvivalence veřejných nápisů byl autorův článek věnovaný problematice překladu polsko-českých veřejných nápisů na dané téma s názvem *Varování a zákazy jako městské nápisy ve dvojjazyčném polsko-českém slovníku*, jež Andrzej Charciarek uveřejnil v roce 2012 v polském jazykovědném časopise *Bohemistyka*.

Autorovým vědeckým zájmem je především překladová lexikografie a korpusová a pragmatická lingvistika, jejichž propojení mu ve spojení s kontrastivním stylistickým popisem a polsko-českým přístupem k veřejným nápisům umožnilo vytvořit vlastní specifickou, promyšlenou metodologii. Široká teoretická báze práce se opírá o stylistické výzkumy českých a polských lingvistů (např. Josef Václav Bečka, Marie Čechová, František Daneš, Jana Hoffmannová, Jan Chloupek nebo František Trávníček; Waldemar Czachura, Wojciech Chlebda, Ewa Malinowska či Maria Wojtak), ale také o pragmalingvistické výzkumy anglosaských vědců (John A. Searl, Geoffrey N. Leech).

Mezi polské a české veřejné nápisy, jichž autor shromáždil úctyhodné množství (11 000) a jež dokládá vlastním bohatým fotografickým materiálem, řadí Andrzej Charciarek veškeré druhy vývěsních tabulek či štítků, dále nejružnější vývěsky, oznámení, informační zprávy, vyhlášky, vyzvání, pokyny atp., které se vyskytují v polském a českém městském prostoru. Z uvedených příkladů je zřejmé, že jsou to texty zásadně různorodé, ale autor našel vlastní promyšlený způsob, jak tento heterogenní jazykový materiál uspořádat. Na základě analýzy stylistických i pragmatických faktorů

vhodně rozdělil sebrané texty z formálního hlediska na dvě skupiny. První je tvořena „mikrotexty“, které upravují společenské chování s direktivní nebo informativní funkcí a jež jsou vysoce reprodukovatelné, šablonovité a stereotypní. Mikrotexty autor chápe široce jako nevětnou i větnou textovou jednotku na základě polského pojetí podle výše uvedených stylistiků. V českém pojetí bychom v souladu s tradicí zřejmě definovali zvlášť víceslovné lexikální jednotky a zvlášť větné výpovědi. Právě u této skupiny lexikálních jednotek velmi často chybí ekvivalentní výrazy ve slovnících.

Mezi komunikační determinanty veřejných nápisů autor řadí přináležitost k administrativnímu stylu, dobově zakotvenou správnost, společenské a kulturní normy přijaté v polské i české společnosti a dochází k závěru, že v současných veřejných nápisech lze najít větší míru zdvořilosti než dříve.

V kapitole *Veřejné nápisy a styl výpovědi* pak autor zdůrazňuje, že nápisy-mikrotexty ve veřejném prostoru sice nevytvářejí samostatné žánrové vzory, ale mnohé z nich lze považovat za formu aplikace konkrétního zákona.

Druhou skupinou veřejných nápisů jsou kratší nebo delší texty administrativního charakteru (ohlášení, povolení, varování, pokyny či návody), jež často představují rozšíření výše zmíněných „mikrotextů“ a které bývají umístěny na předvídatelných místech, jako jsou schodiště, výlohy, ploty hřišť, zdi budov nebo tabule s inzeráty na sídlištích. Na tomto místě se zviditelňuje první z pragmatických akcentů analyzovaných nápisů, a to prostor.

Dalším pragmatickým aspektem je pozice adresáta v polských a českých veřejných nápisech, který v mikrotextech sice většinou nebývá uveden, avšak jímž může být konkrétní jedinec (občan, zákazník, rodič apod.) nebo celá společnost. V tomto kontextu autor analyzoval i gramatické jazykové prostředky užívané ve zdvořilostních formulích (např. modalitu či neosobní větné konstrukce). Posledním, podrobně rozpracovaným pragmaticko-lingvistickým aspektem jsou mluvní akty ve veřejných nápisech, v nichž autor vyděluje soubory zákazů, povolení, žádostí, příkazů, varování, rad, ohlášení, informací, návodů a postupů.

Stylistické determinanty veřejných nápisů jsou obsaženy už v názvech kapitol a prezentují zvolenou metodologii – autor je kategorizuje (a v tomto pořadí také uvádí v obsahu) s ohledem na jejich direktivnost, neosobní vyjádření, interaktivitu, standardizaci a přesnost.

Samostatnou kapitolu věnoval autor veřejným nápisům v období pandemie, mezi něž zahrnuje soubory nápisů specifikující oprávněnost limitů a omezení, zdraví a bezpečnost, roušky, sociální odstup nebo dezinfekce rukou.

Publikace *Polské a české veřejné nápisy. Stylistika a pragmatika* je originální a obsažnou publikací zpracovávající nové téma v české i polské jazykovědě a může být potřebnou pomůckou jak pro překladatele, tak přínosným materiálem pro lingvisty i vyučující českého a polského jazyka.